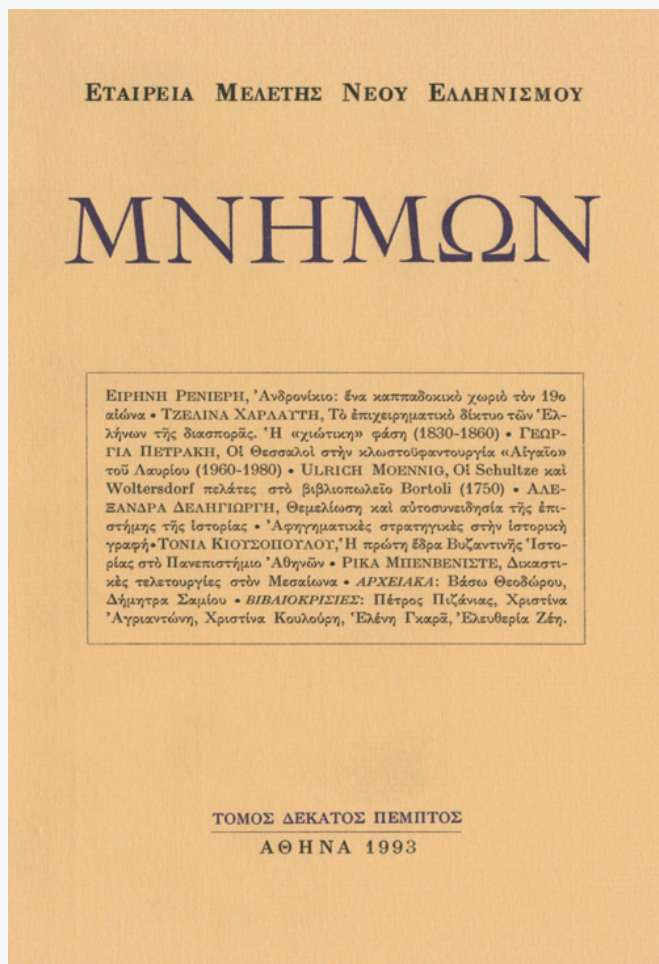

Μνήμων

Τόμ. 15 (1993)

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΕΜΑΓΙΕ ΣΤΗΝ ΚΕΑ

ΒΑΣΩ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.482](https://doi.org/10.12681/mnimon.482)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Β. (1993). ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΕΜΑΓΙΕ ΣΤΗΝ ΚΕΑ. *Μνήμων*, 15, 307-310.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.482>

ΑΡΧΕΙΑΚΑ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΕΜΑΓΙΕ ΣΤΗΝ ΚΕΑ

Τò 1986, στη διάρκεια έγκαθαριστικών έργων που έγιναν στο κτίριο του έγκαταλειμμένου εργοστασίου τής Έμαγιε στην Κορησσία τής Κέας, ήρθε στο φως τò άρχείο τής βιομηχανίας που λειτουργούσε εκεί από τò 1927 μέχρι τò 1957 ως ανώνυμη εταιρεία με τήν επωνυμία «Έλληνική Βιομηχανική Έταιρεία ειδών Έμαγιε και Μεταλλουργίας». Καθώς τò εργοστάσιο είχε μείνει άφύλακτο για 30 περίπου χρόνια, οί φθορές που είχε ύποστει τò έντυπο ύλικò αλλά και τὰ εργαλεία, τὰ σκεύη και τὰ καλούπια ήταν σημαντικές. Οί τοίχοι και ή στέγη του κτιρίου, τò όποιο κρίθηκε διατηρητέο από τò Έπουργείο Πολιτισμού για τή συμβολή του στην έρευνα του βιομηχανικού πολιτισμού, είχαν αποφιλωθεί για νά χρησιμοποιηθούν ως οίκοδομικά ύλικά.

Έ διασωση του άρχείου όφείλεται στο ένδιαφέρον του τζιώτη εκδότη Νίκου Δαλαρέτου, ό όποιος φρόντισε για τή μεταφορά του ύλικου που είχε απομείνει σέ ασφαλές μέρος, τήν ταξινόμηση και τήν έκδοση του καταλόγου του*. Παράλληλα ένδιαφέρθηκε νά εμπλουτίσει τò άρχείο συγκεντρώνοντας άντικείμενα, προϊόντα του εργοστασίου, σχέδια και προφορικές μαρτυρίες. Οί τελευταίες δέν ήταν δύσκολο νά άναζητηθούν. Για τήν όλιγάνθρωπη τζιώτικη κοινωνία του μεσοπολέμου, ή λειτουργία μιås βιομηχανίας που άπασχολούσε 250 εργάτες και 50 τεχνικούς και ύπαλλήλους, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οίκονομική και κοινωνική ζωή του νησιού. Τò κλείσιμο τής Έμαγιε ταυτίστηκε στη συνείδηση των ντόπιων με τή μετανάστευση και τήν έρήμωση του νησιού. Έν τούτοις οί τεχνικές δεξιότητες που άποκτήθηκαν στη βιομηχανία έσφαλτωμένων ειδών όδήγησαν πολλούς τεχνίτες νά έπιχειρήσουν μικρές βιοτεχνίες στην Άθήνα τή δεκαετία του 1960. Χάρis στην Έμαγιέ, οί Τζιώτες απέκτησαν τήν ειδίκευση του σμαλτουργού, τεχνική άγνωστη στην Ελλάδα μέχρι τόν μεσοπόλεμο.

Τò εργοστάσιο παρήγαγε έσφαλτωμένα οίκιακά σκεύη εύρείας κατανάλωσης, ιδιαίτερα τήν περίοδο του μεσοπολέμου, έπιγραφές, πινακίδες και διαφημίσεις, ηλεκτρικές συσκευές (μεταπολεμικά κυρίως), φανούς θυέλλης και διάφορα μικροαντικείμενα προσωπικής χρήσης, άκόμη και εικόνες. Τήν περίοδο 1936-1942 ή παραγωγή έπεκτάθηκε και στο χώρο τής πολεμικής βιομηχανίας,

* Έ ταξινόμηση έγινε από τήν ύπογράφουσα τò διάστημα 1990-1992. Ό κατάλογος του άρχείου προβλέπεται νά εκδοθει τò 1994 από τις εκδόσεις Βουρκαριανή.

ὅταν ἡ Ἐμαγιέ πῆρε τὴν κρατικὴ παραγγελία γιὰ τὰ κράνη καὶ τὰ παγούρια τοῦ στρατοῦ. Τὸ 1940-1941 λειτούργησε τὸ ὀβιδουργεῖο τῆς Ἐμαγιέ στὸ Λαύριο, τὸ ὁποῖο πούληθηκε τελικὰ στὸν Ἀθ. Μποδοσάκη.

Ἡ πορεία τῆς ἐπιχείρησης δὲν ἦταν εὐθύγραμμη. Ἡ Ἐμαγιέ δημιουργήθηκε τὸ 1927 μὲ ἑλληνικὰ καὶ ξένα κεφάλαια σὲ μιὰ πρωτότυπη γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα συγκυρία. Μὲ πρωτοβουλία ἐνὸς τζιῶτη μεγαλοκτηματία, τοῦ Ι. Γλεοῦδη καὶ τῶν ἐμπόρων-εἰσαγωγέων οἰκιακῶν σκευῶν ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης Ἀ/φῶν Παπαδάτου, ἀγοράστηκε ὁ μηχανολογικὸς ἐξοπλισμὸς μιᾶς πτωχευμένης αὐστριακῆς βιομηχανίας ἐσφαλτωμένων εἰδῶν, τῆς Titanian-Werke, καὶ μεταφέρθηκε στὴν Κορησσία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐξοπλισμὸ μεταφέρθηκε καὶ ἡ τεχνογνωσία. Μέρος τῶν μετοχῶν ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν S. Wachtel, Τσέχο μηχανολόγο, ἐφευρέτη μιᾶς εἰδικῆς τεχνικῆς σφαλτώσεως, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὸν τεχνικὸ σχεδιασμὸ καὶ τὴ διεύθυνση τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας. Μαζί του ἐγκαταστάθηκαν στὴν Τζιά καὶ 6 Τσέχοι ἀρχιτεχνίτες ποὺ ἀνέλαβαν νὰ διδάξουν τὴν τεχνικὴ τῆς σφάλτωσης στοὺς ἐργάτες, μικρασιάτες πρόσφυγες ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴν Τζιά. Κοντὰ στὸ ἐργοστάσιο κτίστηκε καὶ ὁ προσφυγικὸς συνοικισμὸς ἀπὸ τὴν ΕΑΠ τὸ 1930. Μετὰ τὰ δύο πρῶτα χρόνια λειτουργίας δημιουργήθηκαν προβλήματα στὴν παραγωγή ποὺ ἐφεραν σὲ σύγκρουση τοὺς συνεταίρους. Ὁ Γλεοῦδης ἀναγκάστηκε νὰ πούλησει τὸ μερίδιό του καὶ νὰ ἀποσυρθεῖ, ἐνῶ ἡ ἐπιχείρηση ἔπαυσε τὸ 1932 γιὰ λόγους ποὺ δὲν στάθηκε δυνατόν νὰ διερευνηθοῦν.

Τὸ 1933 ἀρχίζει ἡ δευτέρα περίοδος λειτουργίας τῆς Ἐμαγιέ. Σύμφωνα μὲ μιὰ πηγή, ὁ ἔμπορος οἰκιακῶν εἰδῶν καὶ μικρομέτοχος τῆς ἐταιρείας Ἀθ. Κώστας, νοίκιασε τὸ ὑποθηκευμένο στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐργοστάσιο καὶ μὲ τὴν τεχνικὴ ὑποστήριξη τοῦ Μ. Βλάδου, μηχανολόγου τῆς διασπορᾶς, ξεκίνησε τὴν παραγωγή προσλαμβάνοντας τοὺς παλιούς ἐργάτες. Ὁ Μ. Βλάδος ἐγκαινίασε τὰ διακοσμητικὰ σχέδια πάνω σὲ σμάλτο, δοκίμασε τὴν παραγωγή ἡλεκτρικῶν συσκευῶν —ψυγεῖα, κουζίνες, σόμπες, θερμοσίφωνες κ.ἄ.— ἔκανε προσθήκες καὶ παρήγγειλε νέα μηχανήματα. Σταδιακά, ὁ Ἀθ. Κώστας ἀγόρασε τὶς περισσότερες μετοχές καὶ μὲ τροποποίηση τοῦ καταστατικοῦ, τὸ 1942, προστέθηκε τὸ ὄνομά του στὴν ἐπωνυμία τῆς ἐπιχείρησης. Μὲ τὶς παραγγελίες τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν επέκταση τῶν ἀγορῶν στὸ ἐξωτερικόν, ἡ βιομηχανία γνώρισε τὴ χρυσή ἐποχὴ τῆς τὸ διάστημα 1936-1942.

Τὴν περίοδο αὕτὴ τὸ ἐργοστάσιο περιελάμβανε τὰ ἐξῆς τμήματα: α) μηχανουργεῖο, στὸ ὁποῖο κατασκευάζονταν τὰ διάφορα σκευὴ ἀπὸ λαμαρίνα· β) μηχανοστάσιο, μὲ τὶς ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς ἡλεκτρικοῦ ρεύματος· γ) τρεῖς αἰθουσες μὲ τὶς ἐγκαταστάσεις πλύσεως τῶν προϊόντων μὲ διαβρωτικὰ ὀξέα· δ) τὴν αἶθουσα σφαλτώσεως ὅπου βρίσκονταν καὶ οἱ κλίβανοι ὀπτήσεως. Στὸ ἐργοστάσιο λειτουργοῦσε καὶ ξυλουργεῖο, στὸ ὁποῖο κατασκευάζονταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κιβώτια γιὰ τὴ συσκευασία τῶν προϊόντων, ξύλινα καλούπια καὶ ἐργαλεῖα.

Τὸ σχεδιαστήριο καὶ τὸ τεχνικὸ γραφεῖο στεγάζονταν σὲ ξεχωριστὸ κτίριο. Ἡ παραγωγικὴ διαδικασία ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο στάδια: τὴν κατασκευὴ τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ λαμαρίνα καὶ τὴ σμάλτωση. Ἡ παραγωγή τοῦ σμάλτου γινόταν σὲ εἰδικὲς μουφλοκαμίνους στὸ ἐργοστάσιο. Πρόκειται γιὰ τεχνικὲς πολὺπλοκες ποὺ ἀπαιτοῦσαν λεπτοὺς χειρισμοὺς τοὺς ὁποίους οἱ Τζιῶτες ἐργάτες διδάχτηκαν ἀπὸ τοὺς Τσέχους τεχνικούς. Στὴν Ἑμαγιέ εἶχε υἱοθετηθεῖ ἡ μέθοδος τριπλῆς ὀπτήσεως ποὺ εἶχε ἐφεύρει ὁ S. Wachtel.

Στὰ χρόνια ἀκμῆς, τὸ ἐργοστάσιο ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Δημιουργήθηκαν σύλλογοι, ἀθλητικοὶ καὶ πολιτιστικοί, καὶ τὸ σωματεῖο ἐργατοτεχνιτῶν, μὲ πλούσια συνδικαλιστικὴ δράση. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθ. Κώστα, τὸ 1947, καθὼς καὶ ἀλλαγὲς στὴ μεταπολεμικὴ πολιτικὴ γιὰ τὴ βιομηχανία, ὁδήγησαν σιγὰ σιγὰ σὲ σωρεία προβλημάτων καὶ τελικὰ στὴν κήρυξη πτώχευσης τὸ 1957. Τὸ 1961, μετὰ ἀπὸ κινητοποιήσεις τῶν τοπικῶν παραγόντων προκειμένου νὰ ἐμποδίσουν τὸ κύμα φυγῆς γιὰ τὴν Ἀθήνα, καὶ ἄκαρπους πλειστηριασμοὺς, ἡ πτωχευμένη ἐπιχείρηση ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν Σ. Ρέστη μὲ τὴν προοπτικὴ νὰ ξαναλειτουργήσει. Ὁ θάνατος ὅμως καὶ τοῦ τελευταίου, ἓνα χρόνο ἀργότερα, ἀκύρωσε καὶ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ.

Οἱ διάφορες φάσεις λειτουργίας τῆς Ἑμαγιέ δὲν ἀποτυπώνονται μὲ τὴν ἴδια πληρότητα στὸ τμῆμα τοῦ ἀρχείου ποὺ διασώθηκε. Ἀπὸ τὴν περίοδο Ἀθ. Κώστα καὶ τὴν τελευταία δεκαετία 1947-1957 προέρχεται ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἐγγράφων καὶ καταστίχων. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς ἐνόητες ποὺ καταγράφουν τὶς διάφορες δραστηριότητες τῆς ἐπιχείρησης. Οἱ πυκνότητες ποὺ ἀποδεδεικνύονται ἀπὸ τὶς στίβες δελτίων ποὺ βρέθηκαν δεμένα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσουμε τὴ διαδικασία παραγωγῆς σὲ κάθε τμῆμα. Πρόκειται γιὰ τὰ ἡμερήσια δελτία ἐργασίας, 22.500 περίπου ἐγγραφα, ἓνα εἶδος ἐσωτερικῆς ἀλληλογραφίας σὲ κωδικοποιημένη μορφή ποὺ ἀπηύθησαν οἱ προϊστάμενοι τῶν τμημάτων πρὸς τὸ παραγωγικὸ γραφεῖο. Τὸ τελευταῖο παρακολουθοῦσε τὴν ἐκτέλεση τῶν παραγγελιῶν, ἔκανε χρονομετρήσεις καὶ ὑπολογισμοὺς κόστους. Τὰ στοιχεῖα ποὺ συγκεντρώνονταν ἀπὸ τὰ ἡμερήσια δελτία ἐργασίας μεταφέρονταν σὲ ἄλλες καταστάσεις, μηνιαῖες καὶ ἐτήσιες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ παρακολουθοῦσαν τὴν παραγωγικὴ ικανότητα τοῦ ἐργοστασίου καὶ τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κάθε ἐργαζόμενου. Πρόκειται γιὰ ἓνα πολὺπλοκο σύστημα τὸ ὁποῖο ἐνδεχομένως νὰ εἶχε υἱοθετηθεῖ στὰ πλαίσια μιᾶς ἐπιστημονικῆς ὁργάνωσης τῆς ἐργασίας.

Μιὰ δεύτερη δέσμη πληροφοριῶν ἀφορᾷ στὸ μηχανολογικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ ἐργοστασίου: ἐργαλεῖα, μηχανήματα καὶ μητρώο προτύπων. Ἀπὸ τὰ δελτία αὐτὰ ποὺ φέρουν καὶ σχέδια μὲ διαστάσεις συμπεραίνουμε γιὰ τὴν ικανότητα τῶν τεχνιτῶν νὰ κατασκευάζουν καὶ νὰ τροποποιοῦν τὰ ἐργαλεῖα ποὺ τοὺς χρειάζονταν. Ἀπὸ τὰ βιβλία ἀποθήκης πληροφοροῦμαστε γιὰ τὶς πρῶτες ὕλες ποὺ

εἰσάγονταν, τὰ πλοῖα ποὺ τὶς μετέφεραν κ.ἄ. Οἰκονομικοῦ περιεχομένου πληροφορίες ἐλλείπουν σχεδὸν ἐντελῶς. Βρέθηκαν ἐλάχιστα λογιστικά βιβλία καὶ μικρὸ μέρος τῆς ἀλληλογραφίας μὲ τὸ γραφεῖο τῆς Ἀθήνας.

Στὴν ταξινομήση ἀκολογήθηκε ἡ διάρθρωση σὲ ἐνότητες ποὺ ὑποδείκνυαν οἱ φάκελοι ποὺ βρέθηκαν δεμένοι. Φαίνεται ὅτι ὅσο λειτουργοῦσε τὸ ἐργοστάσιο τὸ ἀρχεῖο διετηρεῖτο σὲ καλὴ κατάσταση. Τὰ ἔγγραφα ἦταν δεμένα μὲ σπάγγο κατὰ ἐνότητες ποὺ ἀποτύπωναν τὴν παραγωγικὴ διαδικασίαν καὶ χρονολογικά. Αὕτῃ ἡ θεματολογικὴ κατάταξις ἐπέτρεψε τὴν κατανόησιν τοῦ πολυπλοκοῦ συστήματος ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ποὺ καταλαμβάνουν 43 φακέλους καὶ τὰ 66 κατάστιχα, στὸ ἐργοστάσιον βρέθηκε πλούσιον εἰκαστικὸ ὑλικόν. Πρόκειται κυρίως γιὰ σχέδια, 1000 περίπου, μηχανολογικά, ἀρχιτεκτονικά, καλουπιῶν κ.ἄ. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ φέρουν τὴ σφραγίδα αὐστριακῶν ἢ γερμανικῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς ἐσφαλτωμένων εἰδῶν καὶ ἀνήκουν στὴν περίοδον 1909-1923. Καθὼς τὰ περισσότερα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον τῆς Titania-Werke, ὑποθέτομε ὅτι συνόδευαν τὸ μηχανολογικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ ἐργοστασίου.

Τέλος, στὴν κατανόησιν τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον γινόνταν ἡ διακόσμησις πάντων στὰ ἔτοιμα προϊόντα συμβάλλει τὸ ὑλικόν ποὺ βρέθηκε σὲ δύο ὀγκώδεις φακέλους μὲ μακέτες, σχέδια καὶ σεμπλόν, χαρτόνια δηλαδὴ στὰ ὅποια ζωγράφιζαν τὸ σχέδιον καὶ στὴ συνέχειαν ἔκοβαν τὸ ἔχον τόσες φορές ὅσες τὰ χρώματα τῆς παράστασης. Ἐφαρμόζοντας τὸ σεμπλόν πάλιν στὸ σκεῦος, χρωμάτιζαν μέσα ἀπὸ τὰ κενὰ διαδοχικὰ τὰ διάφορα τμήματα. Ἀπὸ τὰ σεμπλόν συμπεραίνουμε γιὰ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν ποὺ κατασκευάζονταν καὶ τὸ εὖρος τῆς πελατείας, κοινωνικὸ καὶ γεωγραφικόν. Γιὰ δημόσια χρῆσιν προορίζονταν οἱ διαφημίσεις, οἱ ἐπιγραφές μὲ ὁδηγίαις καὶ ἀπαγορεύσεις, οἱ πινακίδες ὁδῶν, γραφείων καὶ ὀργανισμῶν. Στὸν ἰδιωτικὸν χώρον ἔχουν θέσιν κυρίως οἱ ἐπιγραφές μὲ ὀνόματα καὶ ἐπαγγέλματα, τὰ ἡμερολόγια, οἱ εἰκόνες, οἱ ἐπιτάφιος ἐπιγραφές, τὰ παιγνίδια καὶ τὰ προσωπικὰ ἀντικείμενα, ὑγιεινῆς, φαγητοῦ καὶ ἄλλα. Τὰ διακοσμητικὰ αὐτὰ σχέδια παραπέμπουν στὶς ἐκλαϊκευμένες εἰκαστικὰς ἀντιλήψεις τοῦ μεσοπολέμου καὶ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ φανταστοῦμε σκηνὰς τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

ΒΑΣΩ ΘΕΟΔΩΡΟΥ